

Μία περιήγησης εις την Βιβλιοθήκην Κωνσταντίνου Αλεξάνδρου Ψάχου

Εκδήλωση του Τομέως Τεχνολογίας του Ήχου, Μουσικοπαιδαγωγικής και Βυζαντινής Μουσικολογίας,
Πέμπτη, 30 Μαΐου 2013, ώρα 18:00-21:00.

Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, αγαπητοί φοιτητές/τριες, φιλόμουσος και φιλομαθής ομήγυρις, ως Διευθυντής του Τομέως Τεχνολογίας Ήχου, Μουσικοπαιδαγωγικής & Βυζαντινής Μουσικολογίας του Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών σας καλωσορίζω και σας ευχαριστώ για την παρουσίαν σας εις την σεμνήν ταύτην εκδήλωσιν του Τμήματός μας μεν, ως υπερσυνόλου, του Τομέως μας δε ως σχετικού επιστημονικού υπόσυνόλου.

Σήμερα, κυρίες και κύριοι, οι συνάδελφοί μου, οι υπηρετούντες το της Βυζαντινής Μουσικολογίας επιστητόν, με μεγάλην τους ευχαρίστησιν θα μας ομιλήσουν και θα μας παρουσιάσουν την ονομαζομένην Βιβλιοθήκην του Κωνσταντίνου Αλεξάνδρου Ψάχου, ενός αυτοτελούς πολυτίμου πνευματικού θησαυρού, αποτελούντος αυτόνομον Σπουδαστήριον της Εθνικής μας μουσικής. Η Σύγκλητος του Αθήνησι Πανεπιστημίου, πρωτανεύοντος του κ. Μιχαήλ Σταθοπούλου, κατά την Συνεδριάσιν της την 16^{ην} Μαΐου του έτους 1991 απεφάσισεν να διαθέσει το όντως μέγalon χρηματικόν ποσόν των 360 εκατομμυρίων δραχμών για να αγοράσει την Βιβλιοθήκην Κ. Α. Ψάχου και να την διαθέσει υπό μορφήν γενναίας προικοδοτήσεως εις το άρτι συσταθέν τότε Τμήμα μας.

Δέκα (10) έτη αργότερον, ο ανεκτίμητος αυτός μουσικός θησαυρός, επί Προεδρείας του ομιλούντος (με αποφάσεις της Γ.Σ. του Τμήματός μας την 9^{ην} Ιουλίου και την 24^{ην} Σεπτεμβρίου του έτους 2001) ενετάχθη εις το Έργον του Β' ΕΠΕΑΕΚ «Εμπλουτισμός και Αναβάθμιση της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Αθηνών» (2001-2006), με επιστημονικόν υπεύθυνον τον αγαπητόν μου συνάδελφον κ. Μιχαήλ Δερμιτζάκη, τότε Αντιπρύτανιν του Πανεπιστημίου μας, ώστε να ψηφιοποιηθεί εντασσομένη εις το Σύστημα Ψηφιακής Βιβλιοθήκης "Πέργαμος" (<http://pergamos.lib.uoa.gr>), το οποίον έχει αναπτυχθεί από την ομάδα του Υπολογιστικού Κέντρου Βιβλιοθηκών του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Αναλυτικότερον, η ανάπτυξις της ψηφιακής συλλογής εγένετο εντός του πλαισίου του έργου "Ψηφιακή Συλλογή Μουσικής Βιβλιοθήκης Ψάχου" του Επιχειρησιακού Προγράμματος της Κοινωνίας της Πληροφορίας (Μέτρο 1.3.: Τεκμηρίωσις, Αξιοποίησις και Ανάδειξις του Ελληνικού Πολιτισμού, Πρόσκληση 65).

Το μουσικό υλικό της Συλλογής Κ. Α. Ψάχου καλύπτει σχεδόν όλο το φάσμα των ειδών της βυζαντινής μουσικής σημειογραφίας, περί του οποίου αναλυτικότερον θα αναφερθούν οι ειδικοί των συναδέλφων μου, η παλαιότητα και η μοναδικότητά του οποίου το καθιστούν εξαιρετικώς πολύτιμον πηγήν για την μουσικολογικήν έρευνα.

Κυρίες και κύριοι, πιστεύω ακραδάντως ότι το πνευματικόν ανάστημα και το μεγαλείον ενός ανδρός σκιαγραφείται υπό των λόγων ουχί των φίλων των, αλλά των εχθρών του ή των φανατικών αντιζήλων και αντιπάλων του.

Θα αποφύγω να αναλύσω την μη φιλίαν στάσιν του Αριστοτέλους απέναντι του Πυθαγόρου και των Πυθαγορείων (βλέπε *Περί των Πυθαγορείων*, *Περί Ουρανού* και *Μετά τα Φυσικά*), απόμακρα γεγονότα διαδραματισθέντα εις την προ Χριστού εποχήν, αλλά θα δρασκελίσω τον χρόνον κατά 700 έτη πλησιάζων την εποχήν μας και θα αναφερθώ εις τον Πορφύριον.

Για τον Πορφύριον, τον λεπτολόγον γραμματέα, τον πιστόν βιογράφον του Πλωτίνου, τον συλλέκτην των σημειώσεων αυτού και συνεχιστήν της Πλωτινείου Σχολής ο ισχυρός του πολέμιος, ο Άγιος Αυγουστίνος, εδήλωσεν: Είναι ένα μεγάλο πνεύμα, είναι ο σοφώτερος των εχθρών μας.

Καθ' όμοιον τρόπον ενεργών, θα αναφερθώ εις τους λόγους του αιμνήστου διδασκάλου, του Σίμωνος Καρά, τους αναφερομένους εις τον άσπονδον φίλον του αείμνηστον Κωνσταντίνον Ψάχον, επί σκοπῶ να σας παρουσιάσω το ανάστημα του ανδρός.

Σας μεταφέρω αυτολεξεί την νεκρολογίαν, την οποίαν συνέγραψεν ο Σίμων Καράς, πληροφορηθείς τον θάνατον του Κωνσταντίνου Ψάχου, την οποίαν εύρον εν υποσημειώσει εις χειρόγραφον βιβλίον του υπό τον τίτλον «*Τα Βασικά Γνωρίσματα της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής*».

«Από της 8^{ης} Ιουλίου 1949 ο Ψάχος ανήκει εις την αιωνιότητα. Απήλθεν του κόσμου τούτου, καταλιπών μέγα κενόν δια την εθνικήν μας μουσικήν, της οποίας υπήρξεν το αγωνιστικότερον στοιχείον.

Έχων να παλαίση προς την άγνοιαν και την κώφωσιν πολλών εκ των συγχρόνων του μουσικών -όπως άλλοι προς την τύφλωσιν αρχιτεκτόνων, ζωγράφων, διακοσμητών κτ.λ- ηγωνίζετο να μεταλαμπαδεύση και εις την Πρωτεύουσαν, το ενυπάρχον γύρω μας ελληνικόν μουσικόν κάλλος.

Η γύρω φύσις σφίζει από την παράδοσιν την ελληνικήν: μνημεία, τοπία, χρώματα φωτός, κάστρα, παλάτια, οικοδομαί, Ναοί, εικόνες, ψηφιδωτά, σκευή, ενδύματα και κεντήματα, υφαντά και έργα χειροτεχνίας ωραιότατα - τραγούδια, όργανα μουσικά και χοροί- έθιμα και ήθη πανάρχαια ελληνικά κατακλύζουν την Ελλάδα- και μόνον η Αθήνα μας -την οποίαν ακολουθούν πηθικίζοντα και τα άλλα αστικά μας κέντρα- μόνον η Αθήνα μας αποτελεί ως προς αυτά παραφάνια. Και χρειάζονται αγώνες και θυσίαι ζωής ολοκλήρου διαφόρων μαχητών του πνεύματος, πιστών εις την ελληνικήν παράδοσιν, δια 'να εμπορέση -η Αθήνα- ως Κράτος, Εκκλησία και Κοινωνία, ν' ανεχθή έστω, την ζωήν την ελληνικήν: «*Να τί θα πη Αθήνα!!*», όπως λέγει και το σχετικόν τραγούδι το νεοαθηναϊκόν. Άρνησιν του ελληνικού πνεύματος και της ελληνικής παραδόσεως- άρνησιν της Ελλάδος.

Είς εξ αυτών των αγωνιστών, υπήρξεν και ο Ψάχος, εις το επίπεδον το μουσικόν.

- ✓ Κ' εάν δεν επέτυχε πάντας τους αγωνιστικούς του σκοπούς:
- ✓ εάν δεν επέτυχεν εις το πρακτικόν επίπεδον να δώση εις την Ορθοδοξίαν τους προσδοκωμένους παρ' αυτής εκκλησιαστικούς μουσικούς:

- ✓ εάν δεν ηδυνήθη να καταλείπη ούτε μίαν μέθοδο παιδαγωγικήν μετά τόσων ετών «από καθέδρας» μουσικήν διδασκαλίαν,
- ✓ αν δεν ηδυνήθη να θεμελιώση αρμονικόν σύστημα απλούν της από χορού καθάρως ελληνικής ψαλμωδίας·

τούτο οφείλεται εις το ότι: απομακρυνθείς του φυσικού του εκκλησιαστικού και λαϊκού μουσικού περιβάλλοντος, «περιεσπάσθη περί πολλήν διακονίαν», παρασυρθείς εις την δίνην της εν τῷ Ωδεῖῳ δυτικής μουσικής, από την οποίαν -χωρίς να το εννοήσῃ- το μεν ἔργον αὐτοῦ εματαιούτο, επηρεάζετο δε και αὐτός και οἱ μαθηταί του, των οποίων πολλοί, ἐτρέποντο κατόπιν εις την κανταδοποιῖαν.

Δεν ἔλυσε, προς τούτοις, το ζήτημα των μουσικῶν διαστημάτων, οὔτε και το παλαιογραφικόν. Εν τούτοις δεν ἀφήκε θέμα σχετικόν με την ελληνικήν μουσικήν, με το οποίον νά μην ασχοληθῆ και να μη γράψῃ.

Τρεις συλλογαί εκκλησιαστικῶν μελῶν:- «*Λειτουργία, Λειτουργικοί ὕμνοι, Λειτουργικόν*»- η παλαιογραφική μελέτη «*Ἡ Παρασημαντική*» μετά πολλῶν μουσικῶν παλαιογραφικῶν παραδειγμάτων εκ κωδίκων το πλείστον ἡ' αἰῶνος ομοῦ με πλουσίαν συλλογήν χειρογράφων της ἱεράς μουσικής, την οποίαν ως ἀληθῆς καλλιτέχνης, παρ' ὅλας τας δεινάς περιστάσεις ἀπό των οποίων διήλθεν, δεν ἀπεχωρίσθη, και την οποίαν, ως περιέχουσιν αὐτόγραφα των παλαιῶν της Εκκλησίας μελοποιῶν, καλόν ν' ἀποκτήσῃ το Κράτος.

Τρεις συλλογαί ἐθνικῶν ἀσμάτων, εις τας οποίας εἶχε πρωτοτύπως ἐπιτυχίαν, μεταξύ των πρώτων και αὐτός κατανοήσας και ἀποτυπώσας την ποικιλίαν των ελληνικῶν ἤχων (τρόπων) και ρυθμῶν, ἀκατάληπτον δια τους ἐπί του matzore και minore και των ρυθμικῶν μεγεθῶν των 2/4 4/4 3/4 ἢ 3/8 και 6/8 προσκεκολλημένους ὠδειακούς μουσικούς -«*Ἄσματα Σκύρου*» (ἀνάτυπον Φόρμιγγος), «*Δημῶδη ἄσματα Γορτυνίας*» και «*50 ἄσματα Πελοποννήσου και Κρήτης*»-

Ἡ ὑπό τον τίτλον «*Ἀσιάς Λύρα*» μικρά συλλογή τουρκικῶν μελωδιῶν, εις ελληνικήν σημειογραφίαν.

Διάφοροι δημοσιεύσεις, εκ χειρογράφων, παλαιῶν θεωρητικῶν μουσικῶν συγγραφῶν και πλείστα ἄρθρα, μελέται και πραγματεῖαι εις εφημερίδας και περιοδικά, ὧν κυριώτερα ἡ παλαιά «*Φόρμιγξ*» του μακαρίτου Ἰωάννου Θ. Τσόκλη και ἡ «*Νέα Φόρμιγξ*» ἐκδιδόμενη παρ' αὐτοῦ. Ἰδού το πνευματικόν κατάλιπον του ἀνδρός, δι' οὗ ἐφώτισεν, κατά τῷ δοθέν αὐτῷ τάλαντον, το γένος και ἠνοιξεν δρόμους ἐρεύνης εις τους νεωτέρους Ἑλληνας μουσικούς.

Εἶναι λυπηρόν, ὅτι οὐδεὶς σχεδόν εκ των μαθητῶν του συνεχίζει του διδασκάλου του την ἐργασίαν μετά της αὐτῆς ἀκριβείας, πίστεως και ἐπιμονῆς· οἱ δε μετ' αὐτόν εν τῇ διδασκαλίᾳ του Ωδεῖου ἀπηνήθησαν, εν τη πράξει τας θεωρίας και την παράδοσιν αὐτοῦ.

Καίτοι δεν ὑπῆρξαμεν μαθηταί οὔτε συνηργάσθημεν μετ' αὐτοῦ, διατηρούμεν ἀγαθὴν την μνήμην του ἐθνικοῦ τούτου πνευματικοῦ ἀγωνιστοῦ, ὅστις, νέους ἀκόμη μας ἐκέντρисεν δια του παραδείγματός του προς ἐργασίαν».